

ВІДГУК

**офіційного опонента, член-кореспондента НАМН України, доктора
медичних наук, професора**

**СТЕПАНЕНКА Віктора Івановича на дисертацію
аспіранта кафедри шкірних та венеричних хвороб з курсом ПО ВНМУ
ім. М.І. Пирогова Хасавнеха Ахмада Раеда Ахмада на тему: «Особливості
виникнення та перебігу себорейного дерматиту: клінічні та антропо-
соматотипологічні аспекти», представлену до захисту у спеціалізовану
вчену раду ДФ 05.600.085, що створена згідно до наказу в.о. ректора ЗВО
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова
№ 147 від 29 вересня 2023 р. на підставі рішення Вченої ради ВНМУ
ім. М. І. Пирогова № 2 від 28 вересня 2023 року з правом прийняття до
розгляду та проведення разового захисту дисертації на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
за спеціальністю 222 «Медицина»**

Ступінь актуальності обраної теми.

Себорейний дерматит є хронічним запальним захворюванням, яке часто загострюється та характеризується еритематозно-сквамозними, часто сверблячими висипаннями в себорейних ділянках шкіри, переважно на волосистих зонах шкіри голови. Актуальність проблеми себорейного дерматиту обумовлена його значною поширеністю, багатофакторністю виникнення, різноманітністю клінічних проявів, що в ряді випадків ускладнює диференційну діагностику, зокрема з псоріазом, атопічним дерматитом, різнокольоровим лишаєм, оперізуючим лишаєм, часто незадовільними або нестійкими результатами лікування з необхідністю підтримуючої терапії тощо.

Окремо слід зазначити актуальність розробок стосовно етіології та патогенезу даного захворювання. У виникненні себорейного дерматиту доведена роль підвищеної продукції шкірного жиру, патології шлунково-кишкового тракту, стану імунної та ендокринної систем людини, активізації

умовно-патогенних мікроорганізмів, які сприяють сенсibilізації організму, зокрема дріжджових грибків *Malassezia yeasts* та низці інших чинників.

Зважаючи на багатофакторність виникнення та перебігу, дослідження щодо нових етіопатогенетичних чинників цього захворювання не втрачає актуальності та обумовлює подальшу активність дослідників щодо таких розробок, у тому числі й стосовно прогнозування виникнення та варіантів перебігу себорейного дерматиту, що ставить нагальну задачу пошуку нових, ще не вивчених чинників виникнення хвороби.

Тому, тема дисертації Хасавнеха Ахмада Раєда Ахмаєда, яка якраз і присвячена дослідженню значення дотепер не вивченого конституціонального аспекту у виникненні себорейного дерматиту та пошуку прогностичних можливостей стосовно виникнення даного захворювання та особливостей його перебігу безсумнівно є актуальною для медицини як у теоретичному, так і у практичному плані.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Дисертація запланована та виконана у Вінницькому національному медичному університеті ім. М. І. Пирогова в рамках ініціативної наукової тематики “Особливості виникнення та перебігу себорейного дерматиту: клініко-інструментальні та антропо-соматотипологічні аспекти” (№ державної реєстрації: 0121U113155) на кафедрі шкірних та венеричних хвороб з курсом післядипломної освіти.

Дисертантом визначена актуальна мета дослідження та обрані завдання, необхідні для досягнення мети. У процесі виконання роботи застосовані загальноновизнані методи досліджень: клініко-інструментальні – для верифікації діагнозу себорейного дерматиту та оцінки стану шкіри й волосся; анкетно-опитувальний – для встановлення ступеня вираженості жирної шкіри та впливу жирної шкіри обличчя на емоційний стан пацієнта; антропометричні та соматотипологічні – для встановлення параметрів будови тіла. Результати дослідження піддані ґрунтовній статистичній обробці, що дозволило

об'єктивно їх оцінити. Проведене математичне моделювання для прогностичної оцінки ризику виникнення себорейного дерматиту та можливих особливостей перебігу даного захворювання. На високому науковому рівні виконані й узагальнення та аналіз отриманих результатів, що надало можливості формулювання висновків дисертації.

Загалом науковий рівень представленою до захисту дисертації відповідає пошукованому науковому ступеню.

На високому науковому рівні виконані й публікації здобувача, які пройшли експертну оцінку провідними фахівцями з напрямку дослідження та видані у фахових наукових журналах України, у тому числі 2 статті у журналі з наукометричної бази Scopus (на що автор не вказав, оскільки журнал на час оформлення дисертації ще не мав цих даних) та 1 статті у журналі з наукометричної бази Web of Science, статті в закордонному науковому виданні та 3 тез в матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Результати представленого до захисту дисертаційного дослідження характеризуються науковою новизною.

Уперше встановлені чисельні відмінності за антропометричними та соматотипологічними показниками між хворими на генералізовану форму себорейного дерматиту та здоровими чоловіками або жінками та менш виражені відмінності між групами чоловіків, або жінок з різним перебігом дерматозу.

Уперше виявлені статеві відмінності за антропометричними та соматотипологічними ознаками між здоровими та хворими на себорейний дерматит чоловіками та жінками.

До цього не встановленими є й виявлені кореляції між показниками ступенів вираженості жирної шкіри і емоційного впливу жирної шкіри обличчя

та антропометричними й соматотипологічними показниками в українських чоловіків і жінок, хворих на себорейний дерматит. Більша кількість таких зв'язків, як в чоловіків, так і в жінок зафіксована саме в осіб з легким перебігом хвороби.

Також уперше створені та проаналізовані достовірні дискримінантні моделі ризику виникнення та можливого перебігу себорейного дерматиту у чоловіків та в жінок в залежності від їх антропометричних і соматотипологічних показників.

В опублікованих працях повністю викладені усі результати дисертаційних досліджень здобувача.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертантом чітко визначені критерії включення та критерії виключення пацієнтів в досліджувані групи чоловіків та жінок молодого віку, хворих на себорейний дерматит. Забезпечена кількість спостережень, достатня для коректної статистичної обробки отриманих результатів: 40 чоловіків і 40 жінок, віком від 25 до 44 років, з діагнозом себорейного дерматиту (згідно номенклатури МКХ-10) та контрольні групи практично здорових українських чоловіків (n=82) і жінок (n=154) такого ж віку з банку даних науково-дослідного центру Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. Стосовно усіх хворих була зібрана первинна інформація з застосуванням анкетно-опитувального методу з використанням розробленої та обґрунтованої дослідником опитувальної карти для оцінки клініко-анамнестичних даних досліджуваних. Усім хворим проведено антропометричне, соматотипологічне дослідження, визначений компонентний склад маси тіла. Усі дослідження були виконані з застосуванням загальноновизнаних методик дослідження та дотриманням усіх необхідних вимог біоетики. Статистичну математичну обробку отриманих результатів проведено у ліцензійному пакеті з використанням непараметричних методів оцінки та

застосуванням методу дискримінантного аналізу для побудови моделей можливості виникнення та тяжкості перебігу себорейного дерматиту в залежності від показників будови тіла. Сумнівів щодо достовірності отриманих результатів та адекватності застосованих методів математичної статистики не виникло.

Отримані результати були ретельно узагальнені й проаналізовані, у тому числі й з урахуванням результатів інших науковців, які працювали в схожому напрямку досліджень. Основні наукові положення та висновки дисертації є науково-обґрунтованими, відповідають як отриманим результатам, так і поставленим науковим завданням дисертаційного дослідження.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Дисертаційна робота виконана на високому науково-методичному рівні. Дисертантом повністю виконані усі конкретні поставлені завдання дослідження та вирішене основне поставлене наукове завдання – встановлені особливості клініко-анамнестичних, антропометричних та соматотипологічних показників у хворих на себорейний дерматит українських чоловіків і жінок, визначені особливості кореляцій показників ступенів вираженості жирної шкіри та емоційного впливу жирної шкіри обличчя з конституціональними параметрами хворих та розроблені математичні моделі можливості виникнення та особливостей перебігу даного захворювання в залежності від особливостей будови та розмірів тіла пацієнтів.

У процесі планування та виконання дисертаційних досліджень здобувач продемонстрував належний рівень володіння методологією наукової діяльності – виконаний якісний патентно-інформаційний пошук, чітко визначені мета та завдання, об'єкт та предмет дослідження, проведений клініко-анамнестичний збір даних пацієнтів та їх обстеження, сформовані коректні групи дослідження, освоєні та застосовані необхідні методи дослідження, проведена ґрунтовна статистична обробка отриманих результатів. Автором самостійно написані

основні розділи та оформлений рукопис дисертації. Аналіз та узагальнення результатів дослідження, формулювання висновків виконане дисертантом з консультативною допомогою наукового керівника.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів дослідження.

Результати досліджень вносять нові важливі відомості стосовно етіопатогенезу себорейного дерматиту, зокрема – ролі конституціонального фактора, як одного з чинників підвищеного ризику виникнення даного мультифакторіального захворювання, що має важливе теоретичне значення для медицини.

Отримані результати досліджень вже впроваджені в навчальний процес профільних кафедр закладів вищої медичної освіти: дерматології та венерології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, шкірних та венеричних хвороб з курсом післядипломної освіти Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, дерматовенерології Буковинського державного медичного університету.

Отримані результати мають важливе практичне значення. Зокрема, встановлені особливості морфометричних показників будови тіла в осіб різної статі та створені на їх основі математичні моделі доцільно використовувати в практичній діяльності для виділення груп осіб з підвищеним ризиком виникнення себорейного дерматиту.

Результати дисертаційних досліджень вже впроваджені в практичну діяльність лікарів консультативно-діагностичного відділу КНП Вінницького обласного клінічного шкірно-венерологічного центру Вінницької обласної ради та шкірно-венерологічного відділення військово-медичного клінічного центру Центрального регіону.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому.

Матеріали дисертації викладені державною мовою на 216 сторінках, з яких

120 сторінок залікового машинописного тексту. Рукопис складається з анотації, змісту дисертації, переліку умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів, вступу, розділу огляду літератури, розділу загальної методики й основних методів дослідження, чотирьох розділів власних досліджень, аналізу й узагальнення результатів дослідження, висновків, списку використаних джерел літератури та додатків. Дисертація ілюстрована 79 рисунками та містить 39 таблиць.

У **Вступі** дисертант розкрив актуальність обраної теми, чітко сформулював мету та завдання дослідження, визначив об'єкт та предмет дослідження, зазначив використані методи дослідження та вказав зв'язок дисертації з науковими програмами, надав відомості щодо особистого внеску у виконання роботи, апробації результатів дисертації та своїх публікацій. Вступ викладений на 7 сторінках.

Розділ **«Огляд літератури»** складається з трьох підрозділів в яких дисертант відобразив сучасні аспекти етіології та патогенезу себорейного дерматиту, навів дані наукової літератури стосовно використання інструментальних методів дослідження у хворих на себорейний дерматит з метою коректної діагностики та оцінки ефективності лікування цього захворювання та обґрунтував значення конституціональних факторів людини у виникненні та перебігу захворювань шкіри та її придатків. Аналітичні дослідження автора, представлені в даному розділі дисертації відображені в статті у фаховому науковому журналі України. Розділ викладений на 18 сторінках.

У **другому розділі** дисертантом надана необхідна інформація щодо загальної методики та основних методів дослідження. У першому підрозділі описані загальна методика та суб'єкти дослідження, групи дослідження, клінічна характеристика генералізованої жирної форми себорейного дерматиту, наголошено про відповідність проведених досліджень біоетичним і морально-правовим вимогам, що засвідчено висновком комітету з питань біомедичної етики ВНМУ. У другому підрозділі розділу ретельно описані клініко-

інструментальні, анкетно-опитувальні, антропометричні та соматотипологічні методики використані при виконанні дисертаційного дослідження та використані методики статистичного аналізу отриманих результатів та проведеного дискримінантного аналізу. Застосовані методи та методики дослідження є інформативними, загальноновизнаними та апробованими. Розділ інформативно проілюстрований 15-ма рисунками, викладений на 20-ти сторінках.

Результати власних досліджень викладені здобувачем у чотирьох розділах дисертації.

У **третьому розділі** дисертант описує клініко-анамнестичні особливості хворих на генералізовану форму себорейного дерматиту різного ступеня тяжкості чоловіків і жінок дослідженої вибірки. Відображені в даному розділі результати надали можливість розробки алгоритму моніторингу пацієнтів з генералізованою формою себорейного дерматиту різного ступеня тяжкості. На основі отриманих результатів сформульований 1-й висновок дисертації. Представлені в розділі результати опубліковані у статті в фаховому науковому журналі. Розділ викладений на 4-х сторінках.

Четвертий розділ дисертації містить отримані результати стосовно особливостей антропометричних і соматотипологічних показників у чоловіків і жінок, хворих на генералізовану жирну форму себорейного дерматиту. Показані встановлені відмінності даних показників між групами хворих та здорових чоловіків або жінок та між групами хворих чоловіків або жінок з різними ступенями тяжкості перебігу захворювання. Описані прояви статевого диморфізму за конституціональними показниками між відповідними групами хворих чоловіків і жінок. За результатами, наданими в даному розділі та їх подальшим узагальненням та аналітичним розглядом дисертант формулює наступні 4 висновки дисертації. Розділ викладений на 44-х сторінках та досконало проілюстрований 59-ма рисунками. Представлені в даному розділі результати досліджень відображені в 3-х статтях у фахових наукових журналах України, у статті у закордонному науковому журналі (Польща) та в матеріалах 3-х міжнародних науково-практичних конференцій.

У **п'ятому розділі** представлені результати кореляційного аналізу показників ступенів вираженості жирної шкіри та емоційного впливу жирної шкіри обличчя і антропометричних та соматотипологічних показників у хворих на себорейний дерматит чоловіків і жінок з різними ступенями тяжкості перебігу хвороби. Дисертантом визначено, що, як у чоловіків, так і в жінок більшість достовірних зв'язків встановлені при легкому варіанті перебігу захворювання, причому такі зв'язки були переважно зворотної спрямованості. Результати даного розділу відображені в 6-му висновку дисертації та опубліковані в статті у закордонному фаховому виданні (Польща). Розділ викладений на 4 сторінках.

Шостий розділ дисертації містить результати проведеного математичного моделювання можливості виникнення та особливостей перебігу себорейного дерматиту в чоловіків і в жінок у залежності від показників будови їх тіла. Розроблені на основі урахування антропометричних та соматотипологічних параметрів достовірні дискримінантні моделі дозволяють з високою ймовірністю прогнозувати можливість виникнення генералізованої жирної форми себорейного дерматиту: у чоловіків коректність роботи моделей складає 87,7 %, а в жінок – 91,8 % випадків. Дисертантом встановлені антропометричні показники, які найбільш часто входять до складу дискримінантних моделей – у чоловіків це обхватні розміри тіла (42,8 %) та товщина шкірно-жирових складок (28,6 %); у жінок – товщина шкірно-жирових складок (42,8 %) і діаметри тіла (28,6 %). У той же час встановлено, що достовірна дискримінація за ступенем тяжкості себорейного дерматиту на основі особливостей антропометричних показників, як у чоловіків, так і у жінок є неефективною. За результатами даного розділу сформульований заключний, 7-й висновок дисертації та опублікована стаття у фаховому науковому журналі України, який входить до міжнародної наукометричної бази Web of Science. Розділ викладений на 6-ти сторінках, містить 4 таблиці.

Дисертант ретельно узагальнив та ґрунтовно проаналізував отримані під час власного дослідження результати та порівняв їх з результатами інших

дослідників, які працювали в схожому напрямку. Розділ аналізу й узагальнення результатів дослідження викладений на 34-х сторінках та містить 5 таблиць, в яких наглядно і вдало проілюстровані встановлені відмінності за антропометричними та соматотипологічними показниками в хворих на себорейний дерматит різного ступеня тяжкості чоловіків та/або жінок порівняно із здоровими особами.

Узагальнюючий **висновок** та сім окремих **висновків** дисертації відповідають поставленим завданням дослідження та отриманим результатам, є обґрунтованими та логічними.

Список використаних джерел у дисертації складається з 184 публікацій, з яких 41 викладені кирилицею та 143 латиницею. Список оформлений згідно чинних вимог.

В **Додатках** дисертації наведені наукові праці, опубліковані дисертантом та відомості щодо апробації результатів дисертації на наукових форумах, наведені 5 актів впровадження результатів дисертаційної роботи та 35 таблиць цифрового матеріалу результатів досліджень та їх статистичної обробки.

У цілому вважаю, що представлена дисертація Хасавнеха Ахмада Раеда Ахмеда є повністю завершеною кваліфікаційною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Результати дисертації рекомендуються до використання в практиці наукових досліджень, в навчальному процесі кафедр дерматології та венерології, шкірних та венеричних хвороб ЗВО України та під час післядипломного вдосконалення лікарів фахівців з дерматовенерології.

Отримані результати та розроблені математичні моделі можливості виникнення себорейного дерматиту рекомендуються до урахування та використання практичними лікарями-дерматовенерологами, лікарями загальної практики та сімейної медицини для встановлення груп ризику щодо даного захворювання.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Під час розгляду дисертації не виникло принципових зауважень стосовно змісту дисертації та її оформлення, які б негативно впливали на загальний високий науково-методичний рівень, наукову та практичну цінність отриманих результатів, основні положення та висновки дисертації. У якості зауважень, побажань можна зазначити наступні:

1. На мій погляд розділу «Огляд літератури» можна було б надати конкретну власну назву. Наприклад: «Себорейний дерматит: сучасні погляди на етіологію, патогенез, діагностику та можливі конституціональні передумови виникнення та перебіг захворювання».

2. Зважаючи на вагоме практичне значення проведених досліджень, зокрема, щодо моделювання можливості виникнення та особливостей перебігу себорейного дерматиту, доцільно було б виокремити окремим підрозділом «Практичні рекомендації».

3. У тексті дисертації зустрічаються поодинокі орфографічні помилки, описки. Наприклад: на стор. 3, 57, 109 «тазу» – вірно «таза»; на стор. 22 «шкіряно-венерологічного відділення» – вірно «шкірно-венерологічного ...»; на стор. 155 «... побудові дискримінантних моделі ...» – вірно «моделей».

У плані дискусії хотілось би отримати відповіді дисертанта на декілька запитань:

1. Сформулюйте, будь ласка, сучасне визначення себорейного дерматиту та вкажіть чи існує зв'язок між даним захворювання та анатомічними особливостями шкіри де виникає висипання?

2. Що являється головним чинником розвитку себорейного дерматиту?

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Дисертація Хасавнеха Ахмада Раеда Ахмеда на тему: «Особливості виникнення та перебігу себорейного дерматиту: клінічні та антропосоматотипологічні аспекти» була піддана перевірці антиплагіатною програмою

«StrikePlagiarism.com». Встановлено, що текст дисертації є оригінальним – рівень оригінальності становить за КП1 – 88,84 %, за КП2 – 98,33 %, ознак плагіату, самоплагіату, фальсифікування, фабрикивання даних не встановлено. Зазначені лише окремі співпадіння з власними публікаціями, термінологією, посиланнями на наукову літературу та загальноновживаними фразами.

Так само не виявлено наявності порушення академічної доброчесності й у наукових публікаціях дисертанта.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Хасавнеха Ахмада Раеда Ахмада на тему: «Особливості виникнення та перебігу себорейного дерматиту: клінічні та антропосоматотипологічні аспекти» є самостійно виконаною, повністю завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій викладені та науково обґрунтовані новітні результати проведених особисто дисертантом досліджень, які дозволили вирішити актуальну для медицини, зокрема для дерматовенерології, науково-практичну задачу встановлення особливостей клініко-анамнестичних, та антропо-соматотипологічних показників у хворих на себорейний дерматит українських чоловіків і жінок молодого віку, встановлення кореляцій показників ступенів вираженості жирної шкіри та емоційного впливу жирної шкіри обличчя з антропометричними та соматотипологічними параметрами хворих на себорейний дерматит та розробки дискримінантних моделей можливості виникнення та особливостей перебігу даного захворювання в залежності від особливостей будови та розмірів тіла людини.

Вважаю, що за актуальністю, науково-методичним рівнем виконання, обсягом та коректністю проведених досліджень, теоретичною та практичною значимістю отриманих результатів для медицини, вагомістю опублікованих за матеріалами дисертації наукових праць та оформленням дисертація Хасавнеха Ахмада Раеда Ахмада повністю відповідає існуючим вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації». Хасавнех Ахмад Раед Ахмед заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри дерматології та венерології

з курсом косметології

Національного медичного університету

імені О. О. Богомольця,

член-кореспондент НАМН України

доктор медичних наук, професор

Віктор СТЕПАНЕНКО